

Сергій Савранчук,
аспірант кафедри адміністративного права і
процесу Національної академії внутрішніх справ

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ПРАЦІВНИКІВ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОКУРАТУРИ УКРАЇНИ

Досліджено сучасний стан законодавчого регулювання юридичної відповідальності працівників органів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та формування ідей і способів щодо подолання існуючих проблем.

Ключові слова: Спеціалізована антикорупційна прокуратура; працівник прокуратури; відповідальність; юридична відповідальність; поняття юридичної відповідальності; прокуратура України.

Савранчук С.

Юридическая ответственность работников Специализированной антикоррупционной прокуратуры Украины

Исследовано современное состояние законодательного регулирования юридической ответственности работников органов Специализированной антикоррупционной прокуратуры и формирования идей и способов по преодолению существующих проблем.

Ключевые слова: Специализированная антикоррупционная прокуратура; работник прокуратуры; ответственность; юридическая ответственность; понятие юридической ответственности; прокуратура Украины.

Savranchuk S.

The workers of bodies of the Specialized Anti-Corruption Prosecutor's Office

The article is dedicated to the research of the current state of legislative regulating the legal liability of the workers of bodies of the Specialized Anti-Corruption Prosecutor's Office and forming the ideas and ways of overcoming the existing problems.

Keywords: Specialized Anti-Corruption Prosecutor's Office; the worker of the Prosecutor's Office; responsibility; legal liability; The concept of the legal liability; the Prosecutor's Office of Ukraine.

Постановка проблеми. Загальна повага до закону, невідворотність покарання за його порушення, нетерпимість до антигромадських проявів, широка участь громадян у зміцненні правопорядку, дисциплінованість – ці риси притаманні правовій, демократичній державі. Зміцнення законності та дисципліни в усіх сферах державного життя, а особливо у правоохоронній сфері, є актуальним та важливим завданням на шляху побудови незалежної демократичної держави [1, с. 62].

Дисциплінованість є вольовою здатністю особи дотримуватися вимог законів, соціальних норм і правил для забезпечення позитивного співіснування в суспільстві. Дисциплінованість є усвідомленим сприйняттям суб'єкта установленого порядку, прагненням дотримання відповідної поведінки та передбаченням можливих негативних наслідків власних дій чи бездіяльності. Особливе значення дисциплінованість має для ієрархічно структурованих соціальних груп (трудових колективів, військових підрозділів), зокрема таких, як прокуратура.

Спеціалізована антикорупційна прокуратура як правоохоронний та антикорупційний орган реалізує низку конституційних функцій. До прокурорів антикорупційної прокуратури висуваються підвищені вимоги щодо дотримання вимог закону, а також морально-етичних стандартів професійної діяльності та поведінки. Законодавче регулювання юридичної відповідальності прокурора здійснюється у контексті забезпечення реалізації принципу незалежності прокуратури і закріплення гарантій від незаконного політичного, матеріального чи іншого впливу на прокурора щодо прийняття ним рішень під час виконання службових обов'язків. Однією з важливих гарантій незалежності прокурора є особливий порядок його притягнення до юридичної відповідальності [2, с. 214].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Юридична відповідальність працівників прокуратури була предметом дослідження М. Бурбики, В. Даєва, В. Долежана, С. Дружилова, М. Івчука, П. Каркача, М. Косюти, О. Литвака, І. Марочкіна, О. Медведька, М. Мички, А. Петришина, С. Подкопаєва, Г. Середи, М. Строговича, М. Якимчука та ін. Проте зазначені вчені досліджували відповідальність органів прокуратури загалом, а питання щодо дослідження вивчення та аналізу юридичної відповідальності працівників органів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури до цього часу не проводилось.

Тому на сьогоднішній день досить актуальним є дослідження сучасного стану законодавства про юридичну відповідальність працівників органів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, що й потребує наукового аналізу.

Метою статті є з'ясування сучасного стану законодавчого регулювання юридичної відповідальності працівників органів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та формування ідей і способів щодо подолання існуючих проблем.

Виклад основного матеріалу дослідження. У науковій літературі юридична відповідальність визначається як одна із основоположних категорій, що займає важливе місце в механізмі правового регулювання суспільних відносин [3]. У словнику юридичних термінів зазначено, що юридична відповідальність – це закріплений в законодавстві і забезпечений державою юридичний обов'язок правопорушника зазнати примусового позбавлення певних цінностей, що йому належали [4]. В своїй науковій праці Д. М. Лук'янець вказує, що юридична відповідальність – це регламентована правовими нормами реакція з боку уповноважених суб'єктів на діяння фізичних або юридичних осіб (колективних суб'єктів), що проявляються в недотриманні встановлених законом заборон, невиконанні встановлених законом обов'язків, порушенні цивільно-правових зобов'язань, нанесенні шкоди або завданні збитків і виражена в застосуванні до осіб, які вчинили такі діяння, засобів впливу, що тягнуть за собою позбавлення особистого, майнового або організаційного характеру [5].

Отже, юридична відповідальність є важливим елементом правового регулювання, сутність якого полягає в цілеспрямованому впливі держави за допомогою юридичних засобів на поведінку людей в суспільстві. Завдяки даному комплексному впливу стають гідними суспільні відносини, що можливі за допомогою втілення принципу соціальної справедливості. Існування права як регулятора суспільних відносин зумовлюється необхідністю підтримання правопорядку для розбудови правової та ефективної держави.

Будь-який вид відповідальності має свої визначальні засади діяльності (принципи) та ознаки. Так само і юридична відповідальність в органах прокуратури України характеризується специфічними, притаманними для неї принципами та ознаками. Так, відповідно до ст. 3 Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 р. основними засадами діяльності юридичної відповідальності працівників органів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури України є: 1) верховенства права; 2) законності, справедливості, неупередженості та об'єктивності; 3) територіальності; 4) презумпції невинуватості; 5) незалежності прокурорів; 6) політичної нейтральності прокуратури; 7) прозорості діяльності прокуратури; 8) неухильного дотримання вимог професійної етики та поведінки [6] тощо.

Визначившись із принципами та різними поглядами на поняття юридичної відповідальності, варто окреслити її ознаки. На нашу думку, ознаками юридичної відповідальності прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури є:

- 1) реакція з боку держави на протиправне діяння;
- 2) вона являє собою вид державного примусу;
- 3) підставою для її застосування є вчинення правопорушення працівником антикорупційної прокуратури;
- 4) наявність складу протиправних дій, які прямо пов'язані з наділенням суб'єкта юридичної відповідальності державно-владних повноважень;
- 5) спричиняє за собою настання несприятливих наслідків для правопорушника, передбачених санкцією правової норми;
- 6) завжди реалізується у встановленій законом процесуальній формі.

Для того, щоб з'ясувати сутність та роль юридичної відповідальності в органах антикорупційної прокуратури України, необхідно з'ясувати її цілі та проаналізувати функції та види. Юридична відповідальність є засобом самозахисту держави від шкоди, заподіяної порушенням шляхом застосування примусових заходів. За допомогою заходів юридичної відповідальності досягаються цілі покарання правопорушника, попередження самих правопорушень, а також відновлення порушеної соціальної справедливості. Названі цілі юридичної відповідальності дозволяють говорити про каральну, превентивну і правопоновлювальну функції юридичної відповідальності працівників органів прокуратури [7, с. 398]. Таким чином, метою застосування всіх заходів юридичної відповідальності є дотримання встановленого правопорядку, захист порушених прав і свобод громадян, загальних інтересів суспільства та держави загалом. Для ефективного досягнення вказаних цілей практика застосування заходів юридичної відповідальності має чітко слідувати виробленими нею вказівками (нормами законодавства), з яких і випливають види юридичної відповідальності працівників органів прокуратури України [8, с. 132].

До прокурора антикорупційної прокуратури можуть бути застосовані всі традиційні види юридичної відповідальності: дисциплінарна, адміністративна, цивільно-правова, кримінальна. Однак ми зосередимо увагу на дослідженні адміністративної та дисциплінарної відповідальності прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури. Розгляд же інших видів юридичної відповідальності виходить за межі нашого дослідження, оскільки їх регулювання відбувається в межах інших галузей права, або ж комплексом норм кількох галузей.

Нормами адміністративного права закріплено і врегульовано два види юридичної відповідальності прокурорів антикорупційної прокуратури – дисциплінарну й адміністративну. Основним видом юридичної відповідальності прокурорів є дисциплінарна відповідальність (Розділ 6 Закону України «Про прокуратуру») [6]. У юридичній літературі її визначають, як застосування заходів дисциплінарного впливу у порядку службової підлеглості за винне порушення правил державної служби [9, с. 172]. Дисциплінарна відповідальність пов'язана з виконанням службових повноважень і застосовується у межах службово-трудова відносин.

Підставою цього виду відповідальності є дисциплінарний проступок, який пов'язаний з невиконанням чи неналежним виконанням покладених на прокурора антикорупційної прокуратури службових обов'язків [10, с. 160]. Хоча чинне законодавство не містить поняття дисциплінарного проступку, проте його зміст визначається в ч. 1 ст. 43 Закону України «Про прокуратуру» [6] через:

- 1) невиконання чи неналежне виконання службових обов'язків;
- 2) необгрунтоване зволікання з розглядом звернення;
- 3) розголошення таємниці, що охороняється законом, яка стала відомою прокуророві під час виконання повноважень;
- 4) порушення встановленого законом порядку подання декларації про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру;
- 5) вчинення дій, що порочать звання прокурора і можуть викликати сумнів у його об'єктивності, неупередженості та незалежності, у чесності та непідкупності органів прокуратури;
- 6) систематичне (два і більше разів протягом одного року) або одноразове грубе порушення правил прокурорської етики;
- 7) порушення правил внутрішнього службового розпорядку;
- 8) втручання чи будь-який інший вплив прокурора у випадках чи порядку, не передбачених законодавством, у службову діяльність іншого прокурора, службових, посадових осіб чи суддів, у тому числі шляхом публічних висловлювань стосовно їх рішень, дій чи бездіяльності, за відсутності при цьому ознак адміністративного чи кримінального правопорушення;
- 9) публічне висловлювання, яке є порушенням презумпції невинуватості [6].

Таким чином, дисциплінарний проступок може виражатися як через активні протиправні дії, так і через пасивну неправомірну поведінку прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Законодавством, статутами і положеннями про дисципліну передбачено більш широке коло дисциплінарних стягнень. Так, згідно зі ст. 9 Дисциплінарного статуту прокуратури до працівників прокуратури застосовуються такі види дисциплінарних стягнень: 1) догана; 2) пониження в класному; 3) пониження в посаді; 4) позбавлення нагрудного знака «Почесний працівник прокуратури України»; 5) звільнення; 6) звільнення з позбавленням класного чину. Дисциплінарне стягнення має відповідати ступеню вини та тяжкості проступку. Прокурор, який вирішує питання про накладення стягнення, повинен особисто з'ясувати обставини проступку та одержати письмове пояснення від особи, яка його вчинила. В разі необхідності може бути призначено службову перевірку [11].

Оскільки працівники Спеціалізованої антикорупційної прокуратури являються посадовими особами, то на них поширюється адміністративна відповідальність цих суб'єктів. Адміністративна відповідальність характеризується застосуванням адміністративного примусу в формах запобіжного заходу, міри відповідальності, засобу адміністративно-процесуального забезпечення, що здійснюються від імені держави його представниками – посадовими особами або судом (суддями). Як правило, до працівників прокуратури застосовуються адміністративні стягнення у вигляді попередження та штрафу. Розміри штрафних санкцій є значно вищими, ніж ті, які застосовуються до інших громадян (їх розмір залежить від неоподаткованого мінімуму доходів громадян). Деякі законодавчі акти можуть встановлювати штрафи у кратному розмірі до мінімальної заробітної плати. Відсутність єдиного підходу у визначенні штрафних санкцій, які є домінуючими в адміністративно-юрисдикційному процесі, породжує певні труднощі щодо їх застосування. Реформування адміністративно-деліктного законодавства повинно оптимізувати порядок обчислення штрафів [7, с. 399].

Відзначимо, що єдиною групою обов'язків, які входять до адміністративно-правового статусу прокурора антикорупційної прокуратури, та за вчинення яких прокурор підлягає адміністративній відповідальності, є обов'язки прокурора не вчиняти корупційні дії та інші правопорушення, пов'язані з корупцією.

Прокурори Спеціалізованої антикорупційної прокуратури згідно з чинним законодавством притягаються до відповідальності за адміністративні правопорушення відповідно до дисциплінарних статутів, а у разі вчинення корупційних діянь та інших правопорушень, пов'язаних з корупцією, несуть відповідальність, передбачену Законом України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. [12]. Так, з даного Закону впливає, що до прокурора антикорупційної прокуратури застосовуються такі види адміністративних стягнень, як штраф, заборона займати посади в державних органах та їх апараті.

Таким чином, прокурорам Спеціалізованої антикорупційної прокуратури України при виконанні своїх посадових обов'язків недопустиме порушення дисципліни, вони повинні суворо дотримуватися чинного законодавства, бути не корумпованими і відданими своїй справі.

Висновки. Виходячи з вищевикладеного, вважаємо за необхідне запропонувати таке визначення юридичної відповідальності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури: *це – встановлений державою примусовий захід за неотримання встановлених заборон чи невиконання або неналежне виконання встановлених законом обов'язків та порушення правил субординації.*

Список використаної літератури

1. Проневич О. С. Дисциплінарна відповідальність прокурорів: доктринальне обґрунтування і легальне закріплення / О. С. Проневич // Вісник ХНУВС. – 2015. – № 3 (70). – С. 213 – 222.
2. Дьомін Ю. М. Прокурорський нагляд в Україні на сучасному етапі: моногр. / Ю. М. Дьомін. – К. : УкрІНТЕІ. – 2013. – 308 с.
3. Братусь С. Н. Юридична відповідальність і законність / С. Н. Братусь. – К. : Юрид. літ., 1976. – 215 с.
4. Марчук В. П. Словничок юридичних термінів : навч. посіб. / В. П. Марчук. – К. : МАУП, 2003. – 128 с.
5. Лук'янець Д. М. Інститут адміністративної відповідальності: проблеми розвитку : монографія / Д. М. Лук'янець. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. – 220 с.
6. Закон України Про прокуратуру, прийнятий 14 жовтня 2014 року // Офіційний вісник України. – 2014. – № 87. – Ст. 2471.
7. Івчук М. Ю. Юридична відповідальність працівників прокуратури України [Електронний ресурс] / М. Ю. Івчук // Форум права. – 2010. – № 4. – С. 397–401. – Режим доступу : <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10imjpru.pdf>.
8. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : [підруч.] // О. Ф. Скакун. – Харків : Консум., 2001. – 656 с.
9. Ковбасюк Ю. В. Державна служба : [підруч.] // Ю. В. Ковбасюк – К. : НАДУ, 2012. – 372 с.
10. Манькунт А. Поняття юридичної відповідальності працівників прокуратури / А. Манькунт // Підприємництво, господарство і право. – 2016. – № 2. – С. 158–161.
11. Постанова Верховної ради України «Про затвердження Дисциплінарного статуту прокуратури України», прийнята 06.11.1991 р. // Вісник Верховної ради України. – 1992. – № 4. – Ст. 15.
12. Закон України «Про запобігання корупції» прийнятий 14 жовт. 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/>.

References

1. Pronevych, O. S. (2015). *Dystsyplinarna vidpovidalnist prokuroriv : doktrynalne obruntuvannia i legalne zakriplenia* [Disciplinary liability of the prosecutors: doctrinal justification and legal consolidation]. *Visnuk Khnuvs. – Data of the UNIVD*, 3, 213–222 [in Ukrainian].
2. Domin, Yu. M. (2013). *Prokurorskyi nagliad v Ukraini na suchasnomu etapi* [Prosecutors' supervision in Ukraine at the current stage]. Kyiv : UkrINTEI [in Ukrainian].
3. Bratus, S. N. (1976). *Yurydychna vidpovidalnist i zakonnist* [The legal liability and legitimacy]. Kyiv : Yuryd. lit. [in Ukrainian].
4. Marchuk, V. P. (2003). *Slovnnychok yurydychnykh terminiv* Словничок юридичних термінів [The vocabulary of juridical terminology]. Kyiv : MAUP [in Ukrainian].
5. Lukianets, D. M. (2000). *Instytut administratyvnoi vidpovidalnosti: problem rozvytku* [The institute of administrative liability: the problems of development]. Kyiv : In-t derzhavy i prava im. V. Koretskogo NAN Ukrainy [in Ukrainian].

6. *Zakon Ukrainy Pro prokuratury pryiniaty 14 zhovt. 2014 roku [The Law of Ukraine About prosecutors' office from October 14 2014]. (2014). Ofitsiyni visnuk Ukrainy – The Official newsletter of Ukraine, 87, article 2471 [in Ukrainian].*
7. *Ivchuk, M. Yu. (2010). Yurydychna vidpovidalnist pratsivnykiv prokuratury Ukrainu [The legal liability of the workers of the Prosecutor's Office of Ukraine]. Forum prava – The Board Rules, 4, 397–401. Retrieved from <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10imjppu.pdf>.*
8. *Skakun, O. F. (2001). Teoriia derzhavy i prava [The theory of the state and the law]. Kharkiv : Konsum [in Ukrainian].*
9. *Kovbasiuk, Yu. V. (2012). Derzhavna sluzhba [The state service]. Kyiv : NADU [in Ukrainian].*
10. *Mankut A. (2016). Poniattia yurydychnoi vidpovidalnosti pratsivnykiv prokuratury [The concept of the legal liability of the workers of the Prosecutor's Office]. Pidpriemnytstvo, gospodarstvo i pravo – Business, economy and law, 2, 158–161 [in Ukrainian].*
11. *Postanova Verkhovnoi rady Ukrainy Pro zatverdzhennia Dystsyplinarnogo statute prokuratury Ukrainy: pryiniaty 6 lyst. 1991 roku [Adopted by the Resolution of the Supreme Council of Ukraine About the adoption of the Disciplinary code of the Prosecutor's Office of Ukraine from November 6 1991]. (1992). Visnyk Verkhovnoi rady Ukrainy – Data of the Supreme Council of Ukraine, 4, article 15 [in Ukrainian].*
12. *Zakon Ukrainy «Pro zapobigannia koruptsii» [The Law of Ukraine «On the prevention of corruption»] pryiniaty 4 zhovt. 2014 roku zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/>.*

Стаття надійшла до редакції 24.11.2017.